

**Pojem, předmět, systém práva sociálního
zabezpečení, prameny práva sociálního
zabezpečení ČR**

JUDr. Jana Komendová, Ph.D.

Program přednášky

- Právo sociálního zabezpečení pojem,
- Předmět práva sociálního zabezpečení,
- Funkce práva sociálního zabezpečení,
- Systém práva sociálního zabezpečení,
- Prameny práva sociálního zabezpečení
 - Normativní právní akty
 - Normativní smlouvy,
 - Prameny práva sociálního zabezpečení EU

Právo sociálního zabezpečení - pojem

- Samostatné právní odvětví právního řádu ČR,
- Veřejnoprávní odvětví – administrativní metoda právní regulace
- Soubor právních norem upravujících zabezpečení fyzických osob při právem uznaných sociálních událostech

Sociální událost

- Právně uznaná situace, která má dopad do ekonomické sféry jednotlivce a při její existenci je třeba osoby zabezpečit
- **Druhy sociálních událostí**
- Z hlediska předvídatelnosti
 - Předvídatelné, nepředvídatelné
- Z hlediska lidské vůle
 - Závislé na vůli člověka, nezávislé na vůli člověka
- Z hlediska oprávněné osoby
 - Přímé, nepřímé
- Z hlediska času
 - Krátkodobé, dlouhodobé

Sociální události předpokládané právem sociálního zabezpečení ČR

- Nemoc, úraz,
- Stáří,
- Invalidita,
- Narození člověka,
- Smrt člověka,
- Potřeba poskytování péče jiné osobě – krátkodobá, dlouhodobá,
- Zdravotní postižení,
- Hmotná nouze,
- Nezaměstnanosti (v ČR zabezpečení v nezaměstnanosti řazeno do systému pracovního práva)
- Pracovní úrazy, nemoci z povolání

Dávky sociálního zabezpečení

Dělení

Dle způsobu poskytování

peněžité, věcné

Dle oprávněné osoby

originální, derivativní

Dle doby poskytování

jednorázové, opakující se

Dle nároku

nárokové, nenárokové

Předmět práva sociálního zabezpečení

- Předmětem úpravy jsou právní vztahy vznikající při zajištění fyzické osoby, u které nastala předpokládaná sociální událost
- Pojistné vztahy – účast na pojištění, odvod pojistného
- Dávkové vztahy – vznik, změna zánik nároku na dávku
 - nárok na výplatu dávky,
- Kontrolní vztahy - kontrola dodržování právem stanovených povinností
- Sankční vztahy - postih za nedodržení právem stanovených povinností

Funkce práva sociálního zabezpečení

Teorie práva sociálního zabezpečení rozeznává následující funkce:

1. **Obecné funkce** práva sociálního zabezpečení

Regulační,

Preventivně výchovná

2. **Zvláštní funkce** práva sociálního zabezpečení

Ochranná,

Ekonomická,

Psychologická

;

System práva sociálního zabezpečení

Jednotlivé systémové součásti práva sociálního zabezpečení

1. Veřejné zdravotní pojištění,
2. Sociální pojištění
 - nemocenské pojištění,
 - důchodové pojištění,
3. Státní sociální podpora
4. Sociální pomoc
 - Pomoc v hmotné nouzi,
 - Sociální služby,
 - Dávky pro osoby se zdravotním postižením

Prameny práva sociálního zabezpečení

- Prameny práva v materiálním smyslu – faktory ovlivňující podobu práva
- Prameny práva ve formálním smyslu – formy v nichž je platné právo obsaženo a z nichž poznáváme jeho obsah
- Právo sociálního zabezpečení ČR – kodifikované právní odvětví
- Prameny – normativní právní akty,
normativní smlouvy – mezinárodní, kolektivní,
soudní rozhodnutí (Ústavní soud v roli negativního zákonodárce)

Normativní právní akty

Ústavní pořádek ČR – Listina základních práv a svobod

- Právo na přiměřené hmotné zabezpečení při nezpůsobilosti k práci,
- Právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve staří,
- Právo na přiměřené hmotné zabezpečení při ztrátě živitele,
- Právo na bezplatnou zdravotní péči na základě veřejného zdravotního pojištění,
- Právo každého, kdo je v hmotné nouzi, na nezbytnou pomoc k zajištění základních potřeb,
- Ochrana rodiny – ochrana žen v těhotenství, právo rodičů pečujících o děti na nezbytnou pomoc ze strany státu

Normativní právní akty - zákony

1. Veřejné zdravotní pojištění

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění,

Zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na veřejné zdravotní pojištění,

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách,

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách,

Zákon č. 551/1991 Sb., o Všeobecné zdravotní pojišťovně,

Zákon č. 280/1992 Sb., o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách

Normativní právní akty

2. Sociální pojištění

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění,

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění,

Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti,

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

Normativní právní akty

3. Státní sociální podpora

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře,

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu,

Zákon č. 73/2011 Sb. o Úřadu práce ČR

4. Sociální pomoc (dřívější teorie – pojem sociální péče)

Zákon č. 106/2006 Sb., o sociálních službách,

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi,

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením

Normativní smlouvy

- Mezinárodní smlouvy:
- Bilaterální (dvoustranné) uzavírány mezi dvěma suverénními státy, založené na principu vzájemnost pro občany smluvního státu na území druhé smluvní strany. Týkají se např. poskytování zdravotní péče na území druhého státu nebo uznávání nároků ze systému důchodového pojištění
- Multilaterální (mnohostranné) – výsledek činnosti působení mezinárodních organizací (OSN, Rada Evropy, Mezinárodní organizace práce)

Mnohostranné mezinárodní úmluvy

OSN:

- Mezinárodní pakt o hospodářských sociálních a kulturních právech,
- Úmluva o odstranění diskriminace žen,
- Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace,
- Úmluva o právech dítěte,
- Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

Rada Evropy:

Evropský zákoník sociálního zabezpečení,

Evropská sociální charta

Mezinárodní organizace práce

Úmluva č. 102 o minimálních normách sociálního zabezpečení,

Úmluva č. 183 o ochraně mateřství

Kolektivní smlouvy

- Uzavírané mezi odborovými organizacemi a zaměstnavateli, mají normativní charakter. Mohou doplňovat zákonný systém sociálního zabezpečení.
- V praxi nejčastěji upravují
 - Závazek zaměstnavatele uhradit zdravotní péči nad rámec právní úpravy
 - Závazek zaměstnavatele přispívat do penzijního pojištění

Sociální zabezpečení v rámci EU

- Volný pohyb osob a volný pohyb pracovní síly v rámci EU
- Úprava od počátku vývoje volného pohybu pracovní síly
- Koordinační pravidla – určují, kterým právním řádem se bude řídit vznik nároku na dávku v případě osoby využívající práva na volný pohyb nebo jeho rodinných příslušníků
- Základní zásady koordinace.
 - Zásada zákazu diskriminace na základě státní příslušnosti,
 - Aplikace právního řáde jen jednoho státu,
 - Sčítání dob pojištění nebo dob zaměstnání získaných na území jiných států,
 - Zásada výplaty dávek do ciziny